

УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2*276.6

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.1/01>**Біловус Л. І.**

Західноукраїнський національний університет

Яблонська Н. М.

Західноукраїнський національний університет

Шиманська В. П.

Західноукраїнський національний університет

ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІНКЛЮЗИВНОСТІ: ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНИХ ФАКТОРІВ ТА ПРИНЦИПІВ ПРОСТОЇ МОВИ

У статті комплексно досліджено стилістичні особливості українського ділового мовлення, враховуючи його постійну еволюцію під впливом соціокультурних та технологічних трансформацій. Особливу увагу зосереджено на екстралінгвальних засадах, що формують українську професійну комунікацію, включаючи національний менталітет з його шанобливістю, повагою до традицій, прагненням до деталізації та деякою тенденцією до формалізму (як спадщини минулого періоду, що поступово долається). Визначено, що ці ментальні особливості відображено на різних рівнях мовної системи: у лексиці – через використання уніфікованих формул ввічливості та розповсюдження сталих словосполучень, номіналізації, а також уникнення фамільяризмів та емоційності; у граматиці – через обов'язкове звертання на «Ви» з великої літери і використання дієприслівникових та дієприкметникових конструкцій; у синтаксисі – через прагнення до чіткості, повноти викладу, логічної послідовності, що зумовлює використання складних речень та маркованих списків; а також у загальному тоні, який характеризується високим ступенем офіційності, стриманості, об'єктивності та ввічливої наполегливості.

Сучасний український контекст, зокрема виклики, пов'язані з війною та внутрішнім переміщенням, актуалізує значущість принципів інформаційної безбар'єрності та доступності. Ці принципи є одним із шести стратегічних напрямів Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, що передбачає «забезпечення доступу кожного до публічної інформації у бажаний спосіб (з урахуванням своїх індивідуальних потреб, можливостей та вподобань)». Визначено, що у цьому контексті, проста мова та легке читання визнаються не просто «додатковими можливостями», а основоположними засобами втілення конституційних прав громадян на отримання інформації, залучення до громадського життя та одержання якісних послуг. З'ясовано, що їх застосування вже починає знаходити відображення в українському діловому мовленні. Міжнародні документи, такі як Конвенція про права осіб з інвалідністю та Європейська конвенція про права людини, підкреслюють право на доступ до зрозумілої інформації, що є ключовим для реалізації інших прав та ефективного доступу до правосуддя. Застосування зрозумілої мови та спрощеного читання покращує інклюзивність професійної комунікації, скорочує кількість неточностей, пришвидшує процедури, долає формалізм та сприяє суспільній стабільності. Впровадження цих принципів не суперечить вимогам ділового мовлення щодо чіткості та об'єктивності, а навпаки, дозволяє ефективніше досягати цих цілей, забезпечуючи максимальну доступність інформації для всіх верств населення.

Ключові слова: ділове мовлення, екстралінгвальні чинники, інформаційна безбар'єрність, проста мова, легке читання, доступність.

Постановка проблеми. Тема стилістичної унікальності ділового мовлення та його екстралінгвальних засад є однією з найактуальніших у сучасному мовознавстві, комунікативістиці та лінгвістиці тексту. Це зумовлено тим, що ділове мовлення, будучи ключовим інструментом взаємодії в усіх сферах суспільного життя – від державного управління до приватного бізнесу – не є статичною системою. Воно постійно еволюціонує під впливом динамічних соціальних, економічних, культурних та технологічних змін. Ефективна ділова комунікація, що ґрунтується на розумінні цих позамовних факторів, є запорукою успішності будь-якої організації та окремого фахівця. Вона забезпечує прозорість, точність і однозначність інформації, що критично важливо для прийняття рішень, укладання угод та вирішення конфліктів. Актуальність дослідження посилюється також зростаючою роллю міжкультурної комунікації, де розуміння національних та регіональних особливостей ділового мовлення стає не просто корисним, а необхідним. У сучасному українському контексті, окрім зазначених культурних та ментальних особливостей, що впливають на ділове мовлення, зростає значущість принципів інформаційної безбар'єрності та доступності. Саме тут на перший план виходить концепція «простої мови», яка трансформує ділове мовлення, переходячи від традиційних підходів до інклюзивності. Це не просто питання зручності, а фундаментальний аспект реалізації прав людини та соціальної інклюзії, що вимагає переосмислення усталених норм ділової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до ділового мовлення як ключового інструменту комунікації зберігається постійно, досліджуються його історичний розвиток, стилістичні особливості та функціонування в різних сферах (державне управління, бізнес, освіта). Актуальними є роботи О. Тихоненко, Л. Тименко, Н. Дзюбишиної-Мельник, що підтверджують важливість екстралінгвальних факторів у формуванні мови. Правильне слововживання та вибір граматичних форм, екстралінгвістичні особливості офіційно-ділового стилю у діловій комунікації розглядали такі науковці як Л. Мацько, А. Коваль, І. Борковська, Л. Паламар, О. Пасічна. Формування української офіційно-ділової мови під впливом історичних, соціальних та культурних чинників досліджували В. Зінченко, Н. Дзюбак, Г. Морараш, О. Шевченко, Л. Сидоренко, П. Костючок. Зовсім мало

українськими науковцями досліджено концепцію «простої мови» в українській діловій комунікації. А. Баровська, М. Афанасьєва, І. Коваль досліджували впровадження зрозумілої мови у різних країнах світу, як це впливає на діяльність органів державної влади, її використання в юриспруденції. Саме тому ми зосередили свою увагу на тому як саме екстралінгвальні чинники впливають на комунікацію в діловій сфері України та чому є важливим використання концепції простої мови та легкого читання.

Український менталітет, що формувався під впливом історичних, соціальних та культурних чинників, відображається у всіх сферах мовлення, включно з офіційно-діловим стилем.

Постановка завдання. Метою статті є розуміння екстралінгвальних чинників, які дають змогу не лише правильно складати ділові тексти, а й ефективно взаємодіяти у професійному середовищі, а також дослідження його еволюції до інклюзивності через впровадження принципів простої мови та легкого читання. В нашій культурі, що характеризується такими рисами, як шанобливість, повага до традицій, прагнення до деталізації, емоційна насиченість, а також певна схильність до бюрократизму, ці ментальні особливості знаходять своє відображення в лексиці, граматиці, синтаксисі та загальному тоні ділових текстів. Важливо розуміти ці закономірності для ефективної комунікації та формування автентичного ділового стилю.

Виклад основного матеріалу. Лексичний склад українських ділових текстів значною мірою формувався під впливом національного менталітету, ділового етикету та суспільних цінностей, що виявляється у виборі конкретних слів, термінів та стійких виразів. Українська ділова культура, як і побутове спілкування, виявляє високий рівень шанобливості до співрозмовника, що відбивається у стандартних, але обов'язкових виразах. Це проявляється у широкому використанні форм «Шановний / Шановна», «З повагою», «Вельмишановний» (особливо у більш формальних зверненнях), навіть якщо це є стандартизованою фразою. Усі вони підкреслюють повагу до статусу адресата чи офіційного контексту. Наприклад, «Шановний пане директоре!» або «З повагою, колектив компанії...».

Історично склалося, що українське діловодство, особливо радянського періоду, мало схильність до уніфікації та офіціозу, що призвело до широкого використання стійких кліше. Це забезпечує чіткість та юридичну однозначність, але

іноді може надавати тексту бюрократичного відтінку. Наприклад, «На підставі вищевикладеного», «З метою забезпечення», «Взяти до уваги».

Суспільні цінності, що віддають перевагу стриманості та професіоналізму в ділових відносинах, обумовлюють виключення будь-яких фамільярних, жаргонних або надмірно емоційних слів. Ділове мовлення тяжіє до безособовості та об'єктивності, що є загальносвітовою тенденцією. Проте в українському контексті це часто підкріплюється прагненням до уніфікації висловлювання та уникнення суб'єктивності, що може сприйматися як невідповідність офіційному стилю. Діловий текст має бути нейтральним та об'єктивним, щоб не викликати небажаних інтерпретацій. Це виявляється у замінах типу «було вирішено» замість «ми вирішили» або «прохання розглянути» замість «просимо розглянути», що підкреслює фокус на дії, а не на її суб'єкті. Використання іменників на позначення дії (номіналізація) теж є характерною рисою для офіційно-ділового стилю і підтримується прагненням до безособовості та об'єктивності викладу. Замість дієслів часто вживаються віддієслівні іменники. Наприклад, «здійснення контролю» замість «контролювати», «надання допомоги» замість «допомагати», «вирішення проблеми» замість «вирішити проблему».

Як спадщина бюрократичної традиції, українське ділове мовлення іноді все ще містить певні канцеляризми, які роблять текст важчим і менш динамічним. Прикладами є вирази «на даний час» замість «зараз» або «у зв'язку з тим, що» замість «тому що», хоча сучасні тенденції спрямовані на їхнє спрощення.

Національний менталітет та діловий етикет формують вибір граматичних конструкцій, що надають українським діловим текстам характерної стилістичної своєрідності. Наприклад, використання займенника «Ви» (з великої літери) для однини. Це є фундаментальним правилом українського ділового етикету та відображає глибоку повагу до адресата, незалежно від його віку чи посади, а також підкреслює офіційний характер взаємодії: «Просимо Вас надати інформацію», «Дякуємо Вам за співпрацю».

Для офіційно-ділового стилю є нормою використання дієприслівникових та дієприкметникових зворотів. В українському контексті вони часто використовуються для надання тексту більшої офіційності та лаконічності, що може бути пов'язано з ментальною схильністю до всебічного, але стислого викладу. Наприклад,

«Враховуючи викладені факти...», «Керуючись чинним законодавством...», «Відповідаючи на Ваш запит...».

Діловий етикет української культури передбачає використання модальних конструкцій для пом'якшення наказу. Навіть коли йдеться про вказівки чи вимоги, їх згладжування, за допомогою модальних дієслів або ввічливих зворотів, допомагає уникнути категоричності. Замість прямого «Зробіть це» частіше вживається «Просимо Вас виконати», «Було б доцільно...», «Рекомендуємо розглянути...».

Синтаксична будова українських ділових текстів також формується під впливом прагнення до чіткості, повноти викладу та логічної послідовності, що є важливими аспектами менталітету та ділового етикету. Прагнення до юридичної точності та вичерпної інформації, що є важливою суспільною цінністю у діловому середовищі, часто призводить до використання складних речень з кількома підрядними частинами та однорідними членами. Це демонструє скрупульозність у викладі інформації. Наприклад: «Враховуючи необхідність своєчасного виконання зобов'язань за Договором № X від ДД.ММ.РРРР та з метою запобігання можливим штрафним санкціям, просимо Вас у найкоротші терміни здійснити оплату зазначених послуг, відповідно до умов, викладених у пункті 3.2 цього ж Договору».

Ділова комунікація часто вимагає чіткого обґрунтування та логічного зв'язку між фактами, що відображає ментальну потребу в аргументації та послідовності дій. Синтаксис ділових текстів підкреслює ці зв'язки, використовуючи спеціальні сполучники та слова, що вказують на причину, наслідок, мету. Це проявляється у конструкціях типу «Оскільки оплата не надійшла, договір буде розірвано» або «У зв'язку з недотриманням термінів, вжито заходів», «Оскільки терміни виконання робіт порушено, необхідно застосувати штрафні санкції».

Для забезпечення повноти інформації та систематизації даних в українських ділових текстах часто застосовуються паралельні конструкції та нумеровані або марковані списки. Це відповідає ментальній схильності до деталізації та організації інформації. Наприклад: «Необхідно забезпечити: а) наявність усіх документів; б) своєчасне їх подання; в) відповідність вимогам».

Хоча український синтаксис дозволяє певну гнучкість, у діловому мовленні перевага віддається прямому порядку слів

(підмет-присудок-додаток) для забезпечення максимальної чіткості та уникнення двозначності. Це відображає ментальне прагнення до однозначності та легкого сприйняття інформації, наприклад: «Комісія розглянула питання», а не «Питання розглянула комісія» (якщо не йдеться про стилістичний акцент).

Загальний тон ділових текстів є відображенням національного менталітету, ділового етикету та суспільних цінностей, які формують професійний характер комунікації. Українське ділове мовлення характеризується високим ступенем офіційності та стриманості. Це пов'язано з повагою до ієрархії, статусу та серйозності намірів у ділових відносинах. Будь-які прояви фамільярності, іронії чи надмірної емоційності в ділових документах вважаються неприйнятними.

Тон ділового тексту спрямований на максимальну об'єктивність, уникнення суб'єктивних оцінок та емоційного забарвлення. Акцент робиться виключно на фактах, рішеннях, вимогах та діях. Це проявляється у використанні безособових дієслівних форм («було вирішено», «слід зазначити») та відсутності оціночних прикметників, що не стосуються кількісних показників, що є відображенням прагнення до неупередженості та достовірності інформації.

Український менталітет передбачає ввічливість, проте у діловому спілкуванні вона може поєднуватися з наполегливістю, особливо коли йдеться про виконання зобов'язань чи дотримання умов. Звичайно, діловий етикет вимагає підтримувати конструктивні стосунки навіть у складних ситуаціях, тому тон відмови чи критики завжди пом'якшений, з використанням ввічливих зворотів. Наприклад, «Переконливо просимо Вас...», «Звертаємо Вашу увагу на необхідність...», «На жаль, ми не можемо задовольнити Ваш запит» або «Мусимо повідомити, що Ваша пропозиція наразі не може бути прийнята», що є більш м'якими, але рішучими формами вказівок.

Тон ділового тексту в українській культурі відображає цінність повної та прозорої інформації. Він передає прагнення автора чітко донести свою думку, не залишаючи місця для двозначностей чи додаткових запитань. Наприклад, детальне викладення фактів, посилок на документи та ретельне формулювання прохань чи вимог, перерахування пунктів, дат, номерів документів та відповідальних осіб.

У сучасному українському контексті, крім культурних та ментальних особливостей, що

впливають на ділове мовлення, зростає важливість принципів інформаційної безбар'єрності та доступності. Це не просто питання комфорту, а фундаментальний аспект реалізації прав людини та соціального залучення. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р, визначає інформаційну безбар'єрність як один із шести стратегічних напрямів. Вона передбачає «забезпечення доступу кожного до публічної інформації у бажаний спосіб (з урахуванням своїх індивідуальних потреб, можливостей та вподобань)» [11]. Крім того, План заходів на 2025–2026 роки з реалізації Національної стратегії, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 374-р, має ключовим завданням «забезпечення доступу до інформації з урахуванням різноманітних потреб, можливостей та вподобань населення» [10].

У цьому контексті з'являються поняття «проста мова» та «легке читання», що є засобами реалізації конституційних прав громадян на інформацію, участь у суспільному житті та доступ до якісних послуг. Ці принципи вже починають з'являтися в українському діловому мовленні, знаходячи своє відображення в лексиці, граматиці, синтаксисі та загальному тоні ділових текстів.

Засади інформаційної безбар'єрності та доступності підтримуються також міжнародними документами. Конвенція про права осіб з інвалідністю підкреслює право людей з інвалідністю на доступ до інформації та спілкування. Проста мова та легке читання є важливими засобами для забезпечення цього права, дозволяючи особам з когнітивними порушеннями, дислексією або іншими особливостями сприйняття розуміти ділові та офіційні тексти [8]. Хоча Європейська конвенція з прав людини прямо не згадує «просту мову», вона гарантує право на справедливий судовий розгляд та доступ до інформації, що опосередковано вимагає зрозумілості офіційних документів для всіх громадян [6]. Незрозуміла мова може бути перешкодою для дієвого доступу до правосуддя та реалізації інших прав.

Використання простої мови та легкого читання робить ділові та офіційні документи доступними для ширшого кола осіб, включаючи людей з інвалідністю, осіб похилого віку, внутрішньо переміщених осіб, громадян з низьким рівнем освіти, іноземців, а також тих,

хто перебуває у стресовому стані (наприклад, під час війни). Це сприяє забезпеченню інформаційної рівності. Зрозумілість тексту зменшує кількість запитань, помилок та непорозумінь, тому це прискорює процеси, економить час та ресурси, адже адресат швидше розуміє суть повідомлення та необхідні дії. У діловому середовищі, де точність і швидкість прийняття рішень є критично важливими, це має велике значення.

Як зазначалося раніше, українське ділове мовлення іноді містить канцеляризми та бюрократичні вислови. Свідоме спрощення мови допомагає подолати цю спадщину, роблячи комунікацію більш відкритою та довірчою. Коли інформація подається зрозуміло, це підвищує довіру до інституцій та організацій.

У контексті сучасних викликів, таких як війна та внутрішнє переміщення, коли людям необхідно швидко адаптуватися до нових умов та отримати доступ до соціальних послуг, зрозуміла інформація стає критично важливою. Вона сприяє зменшенню паніки, забезпеченню правової обізнаності та підтримці суспільної згуртованості.

Багато країн Європи та світу активно впроваджують принципи «Plain Language» (проста мова) та «Easy-to-Read» (легке читання) в офіційній та діловій комунікації, що відображає глобальний тренд до гуманізації та доступності інформації, до якого прагне й Україна. Впровадження принципів простої мови та легкого читання у ділове мовлення не суперечить його основним вимогам – чіткості, точності та об'єктивності. Навпаки, це дозволяє досягти цих цілей більш ефективно, забезпечуючи максимальну доступність інформації для всіх верств населення.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що українське ділове мовлення є динамічною системою, що формується під впливом

як загальносвітових тенденцій, так і унікальних національних екстралінгвальних чинників, таких як менталітет, діловий етикет та суспільні цінності. Шанобливість, прагнення до деталізації та певна схильність до уніфікації, що є наслідком історичного розвитку та бюрократичної традиції, знаходять відображення в лексиці (використання кліше, номіналізація), граматиці (звертання на «Ви», дієприслівникові звороти), синтаксисі (складні речення, паралельні конструкції) та загальному тоні текстів (офіційність, стриманість, об'єктивність).

Особливе значення в сучасному контексті набувають принципи інформаційної безбар'єрності та доступності, що є невід'ємною складовою Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Це підтверджується також міжнародними зобов'язаннями України, зокрема положеннями Конвенції про права осіб з інвалідністю та опосередковано Європейської конвенції про права людини, що вимагають зрозумілості офіційних документів для всіх верств населення.

Використання простої мови та легкого читання сприяє підвищенню інклюзивності комунікації, роблячи ділові документи доступними для осіб з різними потребами та можливостями. Це підвищує ефективність ділової взаємодії, зменшує кількість непорозумінь, економить час та ресурси. Свідоме спрощення мови допомагає долати залишки бюрократизму, підвищуючи довіру до інституцій. У контексті сучасних викликів, таких як війна та внутрішнє переміщення, зрозуміла інформація стає критично важливою для соціальної стійкості та згуртованості суспільства. Загалом, принципи простої мови та легкого читання не суперечать вимогам ділового мовлення щодо чіткості та об'єктивності, а навпаки, дозволяють досягти цих цілей більш ефективно, забезпечуючи максимальну доступність інформації для всіх верств населення.

Список літератури:

1. Афанасьєва М. В. Проста мова юридичних документів як вимога верховенства права: міжнародний та національний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. № 70. С. 4–8.
2. Баровська А. В., Коваль І. О. «Зрозуміла мова» / Plain language як умова реалізації комунікації «влада – громадськість» та побудови наративів. *Стратегічні пріоритети. Серія «Політика»*. 2016. № 4. С. 49–54.
3. Борковська І. Термінологічна лексика як характерна особливість ділового мовлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. Том 1. Вип. 1 (69). С. 67–70.
4. Дзюбак Н. М., Морараш Г. В., Сидоренко Л. М. Формування української ділової мови в контексті національної ідентичності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74). № 5. Ч. 1. С. 6–14.

5. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Офіційно-діловий стиль початку ХХ ст. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»* : Філол. науки. К., 2000. Т. 18. С. 19–29.
6. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
7. Зінченко В., Морараш Г., Риженко К. Мовні особливості української ділової мови: стандартизація та перспективи розвитку. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 8 (26). С. 217–235.
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
9. Пасічна О. В. Лінгвостилістичні особливості офіційно-ділових текстів. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Філологічні студії*. 2017. № 17. С. 181–191.
10. Про затвердження плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Каб. Міністрів України від 25.03.2025 р. № 374-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2025-%D1%80#Text>
11. Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Каб. Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
12. Тихоненко О. Становлення норм офіційно-ділового стилю української мови у 20–30-ті рр. ХХ ст.: монографія. Харків: Майдан. 2013. 180 с.

Bilovus L. I., Yablonska N. M., Shymanska V. P. FROM TRADITIONS TO INCLUSIVENESS: EVOLUTION OF UKRAINIAN BUSINESS SPEAKING THROUGH THE PRISM OF EXTRALINGUAL FACTORS AND PRINCIPLES OF THE PLAIN LANGUAGE

The article offers a comprehensive analysis of the stylistic features of Ukrainian business communication, taking into account its continuous evolution under the influence of sociocultural and technological transformations. Particular attention is given to the extralinguistic foundations shaping Ukrainian professional discourse, including the national mentality characterized by respect, adherence to tradition, attention to detail, and a tendency toward formality – a legacy of the past that is gradually being overcome. It is established that these mental traits are reflected at various levels of the language system: in lexis – through the use of standardized courtesy formulas, widespread set phrases, nominalization, and the avoidance of familiarity and emotionality; in grammar – through obligatory capitalization of the formal second-person pronoun “You” and the use of gerundive and participial constructions; in syntax – through a preference for clarity, completeness, and logical consistency, which fosters the use of complex sentences and marked lists. The overall tone is characterized by a high degree of formality, restraint, objectivity, and polite assertiveness.

In the contemporary Ukrainian context, particularly in light of the challenges caused by war and internal displacement, the principles of informational accessibility and barrier-free communication have gained new urgency. These principles form one of the six strategic directions of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine until 2030, which envisions “ensuring access for everyone to public information in the desired format (taking into account individual needs, capabilities, and preferences)”. The study highlights that in this context, plain language and easy-to-read formats are not merely “additional options” but fundamental instruments for realizing citizens’ constitutional rights to information, civic participation, and access to quality services. The application of these approaches is already beginning to emerge in Ukrainian business communication. International documents such as the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the European Convention on Human Rights emphasize the right to comprehensible information as a prerequisite for the realization of other rights and effective access to justice. The use of plain language and simplified reading improves the inclusivity of professional communication, reduces misunderstandings, expedites procedures, overcomes excessive formalism, and contributes to social cohesion. Importantly, the implementation of these principles does not conflict with the requirements of clarity and objectivity in business language but, on the contrary, enhances their effectiveness by ensuring maximum accessibility of information across all social groups.

Key words: business communication, extralinguistic factors, information accessibility, plain language, easy-to-read, inclusion.